

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 5. června 2015 ve věci č. 46043/14 – *Lambert a ostatní proti Francii*

Velký senát Soudu rozhodl dvanácti hlasy proti pěti, že nedojde k porušení článku 2 Úmluvy v případě, že se pacientovi, blízkému příbuznému stěžovatelů, v chronickém vegetativním stavu přestane poskytovat výživa a hydratace.

I. Skutkové okolnosti

Stížnost podali rodiče a dva z osmi sourozenců Vincenta Lamberta, který v roce 2008 po vážném úrazu hlavy při dopravní nehodě ochrnl a od té doby se nachází v chronickém vegetativním stavu v nemocnici, kde mu je poskytována výživa a hydratace žaludeční sondou. V dubnu 2013 jeho ošetřující lékař rozhodl o tom, že výživa bude zastavena a hydratace omezena; soud však na návrh stěžovatelů toho rozhodnutí zvrátil. Ošetřující lékař posléze inicioval v dané věci nový rozhodovací proces, v jehož průběhu bylo konzultováno šest lékařů, jakož i rodina Vincenta Lamberta: zatímco jeho manželka a šest sourozenců se vyjádřilo pro ukončení poskytování péče, stěžovatelé byli proti tomuto kroku. V lednu 2014 ošetřující lékař oznámil svůj záměr ukončit poskytování výživy a hydratace Vincentu Lambertovi, a to s odůvodněním, že u pacienta došlo k nezvratnému poškození mozku a další poskytování péče se jeví jako zbytečné a nepřiměřené, jelikož jeho jediným výsledkem je umělé udržování života.

Stěžovatelé se znovu obrátili na soud, který rozsudkem pozastavil výkon uvedeného rozhodnutí. Dotčená nemocnice, manželka Vincenta Lamberta i jeho synovec se proti rozsudku odvolali ke Státní radě (*Conseil d'État*), která si pro účely rozhodování v této věci vyžádala znalecký posudek od tří lékařů. Znalci vyšetřili Vincenta Lamberta celkem devětkrát a ve své zprávě uvedli, že se nachází ve vegetativním stavu bez jakýchkoliv náznaků vědomí, že jeho stav se od vyšetření provedeného v roce 2011 zhoršil, že poškození mozku je u něj nezvratné a že není schopen navázat funkční komunikaci s okolím. Ve svém rozsudku ze dne 24. června 2014 Státní rada dospěla k závěru, že rozhodnutí ošetřujícího lékaře je v souladu se zákonem, a v návaznosti na to zrušila rozsudek prvostupňového soudu. Ještě den předtím, tj. 23. června 2014, stěžovatelé podali stížnost k Soudu, v níž namítali, že zastavení poskytování výživy a hydratace Vincentu Lambertovi by bylo v rozporu s články 2, 3 a 8 Úmluvy. Hned následujícího dne Soud rozhodl o vydání předběžného opatření v této věci a o přednostním projednání stížnosti.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K PŘIJATELNOSTI STÍŽNOSTI

Soud se předně zabýval otázkou, zda jsou stěžovatelé oprávněni namítat porušení výše zmíněných ustanovení Úmluvy. Připomněl, že pokud je stížnost vznesena jinou osobou, než je tvrzená oběť porušení práv, je nutné předložit písemnou plnou moc (čl. 45 odst. 3 jednacího řádu Soudu), jakož i konkrétní a výslovné pokyny udělené tvrzenou obětí (*Post proti Nizozemsku*, č. 21727/08, rozhodnutí ze dne 20. ledna 2009). V případech namítaného porušení článků 2, 3 a 8 Úmluvy ze strany státních orgánů však lze za jistých okolností přistupovat odlišně a prohlásit takové stížnosti za přijatelné, i když nebylo předloženo žádné zmocnění, a to se zvláštním přihlédnutím ke zranitelnosti dané oběti z důvodu jejího věku, pohlaví či postižení, která jí znemožňuje podat stížnost, přičemž je třeba vzít do úvahy i vztah mezi obětí a osobou podávající stížnost (*Centre for Legal Resources jménem Valentina Câmpeanu proti Rumunsku*, č. 47848/08, rozsudek velkého senátu ze dne 17. července 2014, § 103). Uvedený postup je nicméně ve smyslu dosavadní judikatury Soudu možný pouze za splnění dvou

podmínek: první podmínkou je riziko, že přímá oběť bude zbavena účinné ochrany svých práv, a druhou je absence konfliktu zájmů mezi obětí a osobou vznášející stížnost.

V projednávané věci dle Soudu tyto podmínky splněny nejsou. Zprv, není tu riziko, že Vincent Lambert bude zbaven účinné ochrany svých práv. Z judikatury Soudu totiž plyne, že pokud je ve vztahu ke smrti či zmizení osoby tvrzena odpovědnost státu, příbuzní této osoby mohou namítat porušení článku 2 Úmluvy vlastním jménem (*Centre for Legal Resources jménem Valentina Câmpeanu proti Rumunsku*, cit. výše, § 98–99). Zadruhé, v okolnostech případu Soud neshledal za prokázané, že tu existuje průnik zájmů mezi tím, čeho se domáhají stěžovatelé, a tím, co by si býval přál Vincent Lambert. Soud tedy uzavřel, že stěžovatelé nejsou aktivně legitimováni namítat porušení článků 2, 3 a 8 Úmluvy jménem Vincenta Lamberta.

Zároveň však uznal, že jakožto jeho blízcí příbuzní mají *locus standi* namítat porušení článku 2 (tj. práva na život) vlastním jménem, byť je toto porušení zatím toliko potenciální či budoucí (*Tauira a ostatní proti Francii*, č. 28204/95, rozhodnutí Komise ze dne 4. prosince 1995). I když je totiž Vincent Lambert stále naživu, nelze pochybovat o tom, že pokud by se mu přestala poskytovat výživa a hydratace, smrt by nastala v krátkém čase.

B. K ODŮVODNĚNOSTI STÍŽNOSTI

Soud se následně zabýval tvrzeným porušením článku 2 Úmluvy.

Úvodem zdůraznil, že francouzské právo nepřipouští úmyslné zbavení života, a tedy ani eutanázii, ale pouze umožňuje, aby za určitých okolností byla ukončena život udržující léčba. V projednávané věci tedy nejde o negativní, ale o pozitivní závazky státu na poli článku 2 Úmluvy. Soud připomněl, že pokud pozitivní závazky státu souvisejí s komplexními vědeckými, právními a etickými otázkami týkajícími se především začátku a konce života, a pokud v této oblasti neexistuje shoda mezi členskými státy, státy požívají jistý prostor pro uvážení (*Vo proti Francii*, č. 53924/00, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 2004, § 82; *Haas proti Švýcarsku*, č. 31322/07, rozsudek ze dne 20. ledna 2011, § 55). Ve vztahu k ukončení život udržující léčby přitom shoda na evropské úrovni není, byť většina států takový postup podle všeho umožňuje.

Dále Soud konstatoval, že doposud nikdy nerozhodoval o otázce, která je předmětem této stížnosti; zabýval se nicméně souvisejícími problémy, a to zejména případy, kdy se stěžovatelé domáhali práva zemřít (např. *Pretty proti Spojenému království*, č. 2346/02, rozsudek ze dne 29. dubna 2002), nebo případy týkajícími se výkonu či ukončení léčby (např. *Glass proti Spojenému království*, č. 61827/00, rozhodnutí ze dne 18. března 2003). V posledně zmíněné skupině případů Soud postupně vymezil tři faktory, které je v daném kontextu nutno vzít v potaz: zprv, zda je ve vnitrostátním právu a praxi zakotven regulační rámec slučitelný s požadavky článku 2 Úmluvy, zadruhé, zda byla zohledněna přání dotčené osoby vyjádřená v minulosti, přání jejích blízkých osob, jakož i názor zdravotnického personálu, a zatřetí, zda je možné obrátit se na soudy, jestliže vzniknou pochybnosti o tom, jaké je nejlepší řešení v zájmu pacienta. V návaznosti na to se Soud věnoval dodržení těchto kritérií v projednávané věci.

Co se týče stávajícího regulačního rámce ukončení život udržující léčby ve Francii, Soud zkoumal příslušnou zákonnou úpravu i její výklad poskytnutý Státní radou a shledal, že tento rámec dostatečně jasně a přesně stanovuje pravidla pro rozhodování lékařů v situacích, jako je ta, která vedla k podání projednávané stížnosti.

Pokud jde o zohlednění přání dotčené osoby, jejích blízkých osob a názor zdravotnického personálu, Soud předně poukázal na to, že i když je příslušná procedura ve francouzském právu označována jako „kolektivní“ a zahrnuje několik konzultací (se zdravotnickým personálem pečujícím o pacienta, minimálně s jedním dalším lékařem a s rodinou či jinými blízkými osobami pacienta), přijetí rozhodnutí je ve výlučné kompetenci ošetřujícího lékaře. Přání pacienta nicméně musí být brána v potaz a rozhodnutí ošetřujícího lékaře musí být odůvodněno. V případě Vincenta Lamberta trvala kolektivní proce-

dura od září 2013 do ledna 2014 a její průběh dokonce přesahoval požadavky zákona: ošetřující lékař konzultoval šest lékařů, přičemž jeden z nich byl vybrán stěžovateli. Ošetřující lékař dále svolal poradu prakticky celého zdravotnického týmu pečujícího o pacienta a dvě setkání jeho rodinných příslušníků. Manželka Vincenta Lamberta, šest z jeho osmi sourozenců a pět ze šesti dotázaných lékařů se posléze vyjádřili pro ukončení poskytování péče, zatímco stěžovatelé byli proti. Výsledné rozhodnutí ošetřujícího lékaře bylo provázeno třináctistránkovým odůvodněním a Státní rada shledala, že jeho postup byl plně v souladu se zákonem. Soud v této souvislosti upozornil, že francouzské právo neobsahuje ustanovení upravující mediaci mezi členy rodiny v případě, že mezi nimi nenastane shoda, ani nespécifikuje pořadí, v němž mají být názory rodinných příslušníků zohledněny. Soud konečně poukázal i na to, že státy, které umožňují ukončení život udržující léčby, zakotvují různé postupy pro případ, že pacient nezanechal v tomto směru žádné pokyny: kromě lékaře samotného může být konečné rozhodnutí svěřeno lékaři společně s rodinou, pouze rodině či právnímu zástupci pacienta, nebo soudnímu orgánu. Dle Soudu spadá při absenci shody v dané oblasti uspořádání rozhodovacího procesu včetně určení osoby, která přijme konečné rozhodnutí, do prostoru pro uvážení příslušného státu. Proceduru v projednávané věci Soud označil za dlouhou, pečlivou, v souladu se zákonem a splňující požadavky článku 2 Úmluvy.

Třetím a posledním zkoumaným kritériem byla dostupnost soudního přezkumu. Soud tu zdůraznil skutečnost, že stěžovatelé napadli rozhodnutí ošetřujícího lékaře u správního soudu formou naléhavé stížnosti; příslušný soud má přitom pravomoc jak pozastavit výkon uvedeného rozhodnutí, tak posoudit jeho zákonnost a případně se zabývat i slučitelností příslušné zákonné úpravy s Úmluvou. Soud dále upozornil na to, že Státní rada v projednávané věci rozhodovala v plénu složeném ze sedmnácti soudců, což je v řízení týkajícím se předběžného opatření zcela neobvyklé. Navíc si vyžádala znalecký posudek od tří uznávaných specialistů v oblasti neurovědy, který byl připraven velmi podrobně, na základě devíti vyšetření Vincenta Lamberta a po obeznámení se s veškerou jeho zdravotní dokumentací. Ve svém rozsudku Státní rada prozkoumala soulad příslušné zákonné úpravy s Úmluvou a následně i zákonnost výše zmíněné kolektivní procedury a postupu ošetřujícího lékaře. V této souvislosti zejména konstatovala, že ze znalecké zprávy jednoznačně vyplývá, že Vincent Lambert se nachází v chronickém vegetativním stavu a že poškození mozku je u něj rozsáhlé, závažné a nezvratné. Kromě toho se Státní rada snažila zjistit přání pacienta. Jelikož Vincent Lambert nezanechal žádné pokyny, ani nestanovil pověřenou osobu, Státní rada zohlednila svědectví jeho manželky. Ta uvedla, že ona i její manžel pracovali jako ošetřovatelé, často spolu o své profesi mluvili a její manžel přitom několikrát vyjádřil přání nebyť uměle udržován při životě. Státní rada rovněž vzala v úvahu výpověď několika sourozenců Vincenta Lamberta, dle níž je tento postoj v souladu s osobností, zkušenostmi a názory jejich bratra, jakož i skutečnost, že stěžovatelé netvrdí, že by se Vincent Lambert byl někdy vyslovil protichůdně. Dle Soudu byla Státní rada oprávněna považovat předmětná svědectví za dostatečně určitá pro účely zjištění přání pacienta v daném kontextu.

Ve světle uvedeného Soud rozhodl, že vnitrostátní orgány v projednávané věci dodržely své pozitivní závazky vyplývající z článku 2 Úmluvy. Pokud tedy bude rozsudek Státní rady ze dne 24. června 2014 vykonán, nedojde tím k porušení tohoto ustanovení.

III. Oddělené stanovisko

Soudci Hajiyev, Šikuta, De Gaetano a Gričco a soudkyně Tsotsoria ve společném nesouhlasném stanovisku předně uvedli, že stěžovatelé jsou dle jejich názoru aktivně legitimováni namítat porušení článků 2 a 3 Úmluvy jménem Vincenta Lamberta. Tato dvě ustanovení jsou totiž zjevně „jednosměrnými cestami“ v tom smyslu, že jejich obsahem je toliko právo na život a právo nebyť podroben mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení; nezahrnují však negativní aspekt, tj. právo zemřít nebo např. právo byť mučen či vyhladověn k smrti. Jediné právo, jehož se Vincent Lambert mohl v rámci článků 2 a 3 domáhat, je tedy právo nebyť vyhladověn k smrti. Nelze proto tvrdit, jak to činí většina,

že není prokázán průnik zájmů mezi tím, čeho se domáhají stěžovatelé, a tím, co by si býval přál Vincent Lambert.

Ve vztahu k meritu věci nesouhlasící soudci upozornili na to, že Vincent Lambert není napojen na žádné přístroje na podporu života; dokáže sám dýchat i trávit potrav k životu potřebuje pouze poskytování výživy a hydratace žaludeční sondou, což je zanedbatelně invazivní péče, která navíc může být po krátkém zaškolení poskytována i příbuznými pacienta (stěžovatelé se ostatně nabídli, že se tohoto úkolu zhostí). Čím tedy lze odůvodnit postup státu vedoucí ve svém důsledku k tomu, že Vincent Lambert bude vyhladověn k smrti? Jménem jakého zájmu tu stát odmítá chránit život? Nebyly zmíněny žádné finanční ohledy. Nejsou žádné důkazy o tom, že by pacient trpěl bolestmi. Je to proto, že tato osoba už není pro společnost důležitá, není už vlastně ani osobou a jde pouze o „biologický život“? Dle disentujících soudců nelze v projednávané věci pochybovat o tom, že se jedná o „lidský život“, a ani o tom, že Vincent Lambert je naživu. Jako takový je nadán základní lidskou důstojností, a musí mu být proto poskytována běžná a přiměřená péče, která zahrnuje i poskytování výživy a hydratace.

Pokud jde o otázku, zda by si sám Vincent Lambert takový postup přál, nesouhlasící soudci zdůraznili, že v takto závažných záležitostech je nutné získat absolutní jistotu. Pokud se *ex post facto* vykládá to, co lidé řekli před lety, při plném zdraví a v rámci běžné konverzace, vystavuje to systém riziku závažného zneužití. I kdyby Vincent Lambert skutečně vyjádřil přání nebýt udržován ve stavu velké odkázanosti, neznamená to, že by si přál být zbaven jídla a vody. Stěžovatelé ve svém podání k Soudu uvedli – a vláda to nepopřela –, že pokud by Vincent Lambert opravdu chtěl ukončit svůj život, nebyl by přežil 31 dní bez jídla a pouze s omezeným přísunem vody v roce 2013, kdy bylo poprvé rozhodnuto o ukončení poskytování péče, čímž „prokázal vůli k životu, kterou by nebylo správné přehlížet“.